

عاشوراییان: پاسداران حیا، عفاف و حجاب

حجت الاسلام والمسلمین عبدالکریم پاک‌نیا*

اشاره

خدای متعال می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ»^۱ ای پیامبر، به همسرانت و دخترانت و همسران کسانی که مؤمن هستند، بگو چادرهایشان را بر خود فرو پوشند [تا بدن و آرایش و زیورهایشان در برابر دید نامحرمان قرار نگیرد].^۲

افزون بر آیات متعدد مبنی بر لزوم حیا و حجاب،^۳ روایات فراوانی هم در وجوب حجاب زنان وجود دارد^۴ که نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه حجاب است.

«حجاب» همان پوشش ویژه و «عفاف»^۵ خصلتی فراتر از حجاب است؛ درحقیقت «عفاف» حالتی درونی است که انسان را از گناه و حرام باز می‌دارد و آثار آن در گفتار و کردار انسان مانند حجاب نمایان می‌شود؛ ولی عفاف کفایت از حجاب نمی‌کند. امیرالمؤمنین علیه السلام

---

* استاد سطح عالی حوزه علمیه قم و مبلغ نخبه دفتر تبلیغات اسلامی.

۱. احزاب: ۵۹.

۲. نور: ۳۰ - ۳۱.

۳. محمد بن اسماعیل بخاری، صحیح البخاری، ج ۸، ص ۵۱؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۲۱۶.
۴. عفاف و پاکدامنی از فضایل اخلاقی و حالتی در وجود انسان است که آدمی را از انجام محرّمات باز می‌دارد. عفت در کنار عدالت، شجاعت و حکمت از پایه‌های بنیادین فضایل اخلاقی و حد واسط میان شرّ (فرو رفتن در شهوات) و خمودگی (دوری‌گزیدن از لذت‌های مشروع دنیوی) است. عفت جنسی، عفت در گفتار، عفت مالی و عفت شکم از اقسام عفت است و آثاری مانند استحکام در خانواده، آرامش روانی جامعه و آموزش گناهان را در پی دارد.

فرمود: «الْعِفَّةُ رَأْسُ كُلِّ خَيْرٍ؛ عَفَّتْ سِرْجِشْمُهُ هَمَّةٌ خَوْبِي هَاسَتْ». از دیدگاه امیر مؤمنان علیه السلام، عفاف ثمره و ویژگی حیاست: «ثَمَرَةُ الْحَيَاءِ الْعِفَّةُ؛^۲ مَبِوَةٌ وَبِزْغِي حَيَا، عَفَافٌ اسْت.».

عاشوراییان مدافعان حیا و عفاف

موضوع حیا و عفاف و حجاب در حماسه عاشورا بسیار برجسته است؛ به طوری که این مهم در مراحل حساس و بحرانی این قیام همواره مورد توجه عاشوراییان بوده است. ایمان اصلاً بدون حیا و عفاف معنا ندارد؛ چنان‌که امام صادق علیه السلام فرمود: «لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ؛^۳ ایمان ندارد کسی که حیا ندارد». عاشوراییان که در اوج ایمان قرار دارند، به یقین در داشتن و محافظت از این فضائل اخلاقی نمونه‌اند. به طور کلی می‌توان گفت انقلاب عاشورا، مقابله حیا با بی‌حیایی و عفاف با بی‌عفتی و در یک کلام مقابله فضایل با رذایل است.

با توجه به دلایل عقلی و نقلی حجاب و عفاف در اسلام بود که حضرت سیدالشهدا علیه السلام و یاران غیرتمند ایشان در جریان حماسه عاشورا، همواره نگران حجاب و عفاف و حیای بانوان و دختران بودند؛ همچنین یکی از مهم‌ترین درس‌های عاشورا برای نسل امروز همین است. در این نوشتار به مواردی از اهتمام و نگرانی‌های عاشوراییان به موضوع حیا و عفاف و حجاب پرداخته می‌شود.

پوشش حداکثری بانوان عاشورایی

حجاب و پوشش حداکثری بانوان در کربلا و مراقبت امام حسین علیه السلام و یارانش برای حفظ حریم بانوان اهل بیت علیهم السلام، بهترین الگوی حفظ حجاب برای عاشقان سیدالشهدا علیه السلام است. سیره زنان اهل بیت علیهم السلام بر این بود که با وجود حضور در صحنه‌های مهم سیاسی و اجتماعی، خود را در معرض دید نامحرم قرار نمی‌دادند و از پوشش حداکثری استفاده می‌کردند؛ تا جایی که حتی چهره‌های ایشان را نامحرم نمی‌دید. آنچه در کربلا واقع شد، به یقین موجب معلوم‌شدن صورت بعضی از خانم‌ها برداشته‌شدن و نقاب و روبنده ایشان شد. کشف وجه گرچه حرمت شرعی

۱. آقاجمال خوانساری، شرح غرر الحکم و دُرر الکلم، ج ۱، ص ۴۲۱.

۲. همان، ج ۷، ص ۸۷.

۳. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱۰، ص ۵۵۳.

ندارد، همین کشیدن روبند و معلوم شدن چهره، هتک حرمت زنان اهل بیت علیهم السلام به شمار می‌آید.

حضرت زینب کبری علیها السلام و دیگر زنان و دختران اهل حرم امام حسین علیه السلام، تأکید بر رعایت حجاب حداکثری داشتند تا جایی که چهره‌های ایشان را تا آن موقع نامحرم ندیده بود. سید بن طاووس می‌نویسد: ابن سعد، بقیه روز عاشورا و تا ظهر روز بعد را توقّف کرد و: «حَمَلَ نِسَاءَ علیها السلام عَلَى أَخْلَاسِ أَقْتَابِ الْجَمَالِ بَغَيْرِ وَطْءٍ مُكَشَّفَاتِ الْوُجُوهِ بَيْنَ الْأَعْدَاءِ - وَ هُنَّ وَدَائِعُ خَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ؛^۱ سپس با بازماندگان خانواده حسین علیه السلام حرکت نمود و همسران امام علیه السلام را بر پارچه‌ای روی تخته و بر کوهان شتران بی‌جهاز و بی‌پوشش نشانند و با صورت‌های باز میان دشمنان حرکت داد؛ درحالی که آنان امانت بهترین پیامبران بودند».

خورشید روی قله نی آشکار شد   کوچک‌ترین ستاره سر شیرخوار شد
ناموس حق به ناقه عربان سوار شد   هشتاد و چهار خسته به هم، هم قطار شد

شیخ صدوق رحمته الله کیفیت پوشش بانوان حرم را هنگام ورود به شام از زبان همراهان قافله چنین توصیف می‌کند: «فَلَمَّا دَخَلْنَا دِمَشْقَ أُدْخِلَ بِالنِّسَاءِ وَ السَّبَايَا بِالنَّهَارِ مُكَشَّفَاتِ الْوُجُوهِ؛^۲ چون به شام رسیدیم، روز روشن زنان و اسیران را صورت‌های باز وارد کردند». منظور تعرض به حجاب حداکثری (چادر روئین و نقاب) و باز شدن چهره‌های آن گرامیان در مقابل نامحرمان بوده است که در گذشته اتفاق نیفتاده بود.

در ادامه به گزارش‌هایی درباره نگرانی عاشوراییان از تعرض دشمن به حجاب و عفاف و حیای بانوان اهل بیت علیهم السلام می‌پردازیم.

۱. آغاز حرکت کاروان حیا و عفاف

شبی از شب‌های ماه رجب سال ۶۰ قمری کاروان امام حسین علیه السلام با شکوه و جلال از مدینه به سوی مکه حرکت می‌کرد؛ درحالی‌که دو بانوی «حیا» و عفت را جوانان بنی‌هاشم و در رأس همه سید جوانان اهل بهشت احاطه کرده بودند. راوی می‌گوید: چهل محمل را دیدم که با پارچه‌های حریر [ابریشم] و دیباج زینت شده بودند. در این وقت امام حسین علیه السلام دستور داد

۱. علی بن موسی سید بن طاووس، الملهوف علی قتلی الطفوف، ج ۱، ص ۱۸۹.

۲. محمد بن علی ابن بابویه، امالی، ج ۱، ص ۲۳۰.

بنی هاشم زن‌های محرم خود را سوار بر محمل‌ها نمایند. سپس در این حال من نظاره می‌کردم که ناگهان جوانی از منزل امام حسین علیه السلام بیرون آمد، درحالی که قامت بلندی داشت و بر گونه او علامتی بود و صورتش مانند ماه می‌درخشید و می‌فرمود: "تنحو یا بنی هاشم: بنی هاشم کنار روید" و آن‌گاه دو زن از خانه حسین علیه السلام خارج شدند؛ درحالی که دامانشان بر اثر حیای از مردم به زمین کشیده می‌شد و دور آن دورا خادمانشان احاطه نموده بودند. سپس آن جوان به سوی یکی از محمل‌ها پیش رفت و زانوی خود را تکیه داد و بازوی آنها را گرفت و بر محمل سوار کرد. من از بعضی پرسیدم آن دو بانو کیستند؟ جواب دادند: یکی از آنها زینب علیه السلام و دیگری ام‌کلثوم دختران امیرالمؤمنین علیه السلام هستند. سپس گفتم: این جوان کیست؟ گفته شد: او قمر بنی هاشم، عباس فرزند امیرالمؤمنین علیه السلام است. سپس دو دختر صغیر را دیدم که گویا امثال آنها آفریده نشده است. سپس یکی را همراه زینب و دیگری را همراه ام‌کلثوم سوار نمودند. سپس از (اسم) آن دو دختر پرسیدم. گفته شد: یکی سکینه و دیگر فاطمه، دختران امام حسین علیه السلام می‌باشند. آن‌گاه بقیه بانوان به همین جلالت و عظمت و حیا و متانت سوار شدند و حسین علیه السلام ندا داد: «این اخی، این کیش کتیبی این قمر بنی هاشم: کجاست عباس قمر بنی هاشم؟» عباس عرض کرد: لبیک، لبیک، ای آقای من. فرمود: اسبم را بیاور. اسب آقا را حاضر کرد. آن‌گاه حضرت بر آن سوار شد و بدین‌سان کاروان حیا، عفت و متانت و نجابت مدینه را ترک گفت.^۱

۲. نگرانی جناب قاسم علیه السلام

محدث قمی نقل می‌کند قاسم بن الحسن - یادگار حضرت مجتبی علیه السلام - هنگامی که در شب عاشورا شنید عمویش امام حسین علیه السلام به اصحابش بشارت می‌دهد فردا تمامی آنها شهید خواهند شد، از امام علیه السلام سوال کرد: «عمو جان، آیا من هم در ردیف شهدا خواهم بود؟» امام فرمود: «یا بنی، کیف الموت عندك؛ پسر مرگ را چگونه می‌بینی؟» نوجوان خوش‌سیما با تمام خلوص و صفا پاسخ داد: «احلی من العسل؛ مرگ در راه حق از عسل شیرین‌تر است». قاسم پرسش خود را تکرار کرد: «آیا من هم در ردیف شهدای کربلا خواهم بود؟» امام علیه السلام پاسخ داد: «عمویت فدای تو باد، بلی به خدا قسم تو را هم در ردیف یارانم خواهند کشت، حتی کودک شیرخواره‌ام عبدالله را نیز به شهادت می‌رسانند». فرزند غیرتمند امام مجتبی علیه السلام با شنیدن این

۱. مهدی حائری مازندرانی، معالی السبطين، ج ۱، ص ۲۲۰؛ موسوعة کلمات الامام حسین علیه السلام، ص ۲۹۷ - ۲۹۸.

سخن به سوی عمویش دوید و پرسید: «یا عم و یصلون إلی النساء حتی یقتل عبداللّه و هو رضیع؟» عمو جان، آیا آنها به خیمه‌گاه می‌رسند و بعد از تسلط به خیمه‌ها و بانوان، عبدالله را می‌کشند؟» آن‌گاه امام علیه السلام کیفیت شهادت طفل شیرخواره را برای قاسم شرح داد.^۱

۳. آیا یآوری برای دفاع از ناموس رسول الله وجود دارد؟

زمانی که یاران همه شهید شدند، امام حسین علیه السلام یکه و تنها در میدان حاضر شد و یاران باوفایش را صدا زد: «ای مسلم بن عقیل، ای هانی بن عروه، ای حبیب بن مظاهر، ای زهیر بن قین، ... ای مسلم بن عوسجه، ... ای علی بن الحسین، ای دلاورمردان خالص، و ای سواران میدان نبرد، چه شده است که شما را صدا می‌زنم، ولی پاسخم را نمی‌دهید؟ و شما را می‌خوانم، ولی دیگر سختم را نمی‌شنوید؟ آیا به خواب رفته‌اید که به بیداری‌تان امیدوار باشم؟ یا از محبت امامتان دست کشیده‌اید که او را یاری نمی‌کنید؟ این بانوان از خاندان پیامبرند که از فقدان‌تان ناتوان شده‌اند. از خوابتان برخیزید، ای بزرگواران و از حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله در برابر طغیانگران پست دفاع کنید».^۲

امامی که هرگز تن به ذلت نداد، در آخرین لحظات برای دفاع از عفاف حرم و ناموس خدا فرمود: «هل من راحم یرحم آل الرسول المختار، هل من ناصر ینصر الدریة الأطهار، هل من مجیر لآبناء البتول، هل من ذاب یدب عن حرم الرسول؟»^۳ آیا رحم‌کننده‌ای هست که به خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله ترحم کند؟ آیا یاری‌کننده‌ای هست که فرزندان پیامبر صلی الله علیه و آله را یاری دهد؟ آیا کسی هست که به فریاد فرزندان زهرای بتول برسد؟ آیا دفاع‌کننده‌ای هست که از خانواده رسول خدا صلی الله علیه و آله دفاع کند».

۴. شایعه حمله به خیمه‌ها و برگشت امام علیه السلام از فرات

نهایت اهمیت حضرت سیدالشهدا علیه السلام برای حفظ و پاسداشت منزلت بانوان را می‌توان در این گزارش مشاهده کرد: «امام بعد از شهادت تمام یاران، برای تجدید قوا به سوی رود فرات تاخت و خود را به آب رساند. همین که خواست جرعه‌ای آب بنوشد، شخصی از لشکر عمرسعد فریاد

۱. شیخ عباس قمی، نفس المهموم، ج ۱، ص ۲۰۸.

۲. مهدی حائری مازندرانی، معالی السبطين، ج ۲، ص ۱۷ - ۱۸.

۳. جمعی از نویسندگان، کلمات الإمام الحسین علیه السلام، ج ۱، ص ۶ - ۵۰.

زد: «ای اباعبدالله، با نوشیدن آب لذت می‌بری، حال آنکه به حرم تو تعرض می‌شود». امام بی‌درنگ و حتی بی‌آنکه آب بنوشد، آبی را که در دست گرفته بود، بر زمین ریخت و باشتاب به سوی خیمه‌ها آمد و دید به خیمه‌ها تعرضی نشده است.^۱ یعنی دشمن با سوءاستفاده از غیرت امام علیه السلام و با یک شایعه و خبر دروغ حضرت را از نوشیدن آب باز داشته است؛ با اینکه امام حسین علیه السلام با چه تلاشی به آب رسیده بود.

۵. اگر دین ندارید، آزاده باشید

امام حسین علیه السلام در آخرین لحظات عمر که دیگر طاقت حرکت نداشت تا متوجه شد ناموشش در معرض چشمان نامحرمان قرار می‌گیرد، خود را به زحمت روی زمین به سمت خیمه‌گاه کشید و جمله معروفش را فرمود: «إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ دِينٌ وَ كُنْتُمْ لَا تَخَافُونَ الْمَعَادَ فَكُونُوا أَحْرَاراً فِي دُنْيَاكُمْ»^۲ اگر دین ندارید و از قیامت نمی‌ترسید، دست‌کم در دنیای خود آزاده باشید؛ یعنی دست‌کم تا من زنده هستم، به طرف خیمه بانوان نروید. مفهوم سخن امام علیه السلام آن است که به من چند ضربه، شمشیر و تیر بیشتر بزنید؛ ولی به سمت خیمه بانوان نروید. بعد حضرت فرمود: «این منم که با شما می‌جنگم و شما هم با من مبارزه می‌کنید. زنان را گناهی نیست، پس متجاوزان و ستمگران و جاهلان خود را تا زمانی که زنده‌ام، از خیمه‌گاه من باز دارید».^۳

۶. خواهرم، مراقب نامحرمان باشید

وقتی حضرت زینب علیه السلام دید که حضرت اباعبدالله با تنی پر از زخم در گودال قتلگاه افتاده است، به میدان دوید؛ زمانی که امام حسین علیه السلام زیر خنجر مشاهده کرد خواهرش زینب علیه السلام در آنجا حضور دارد و در برابر چشمان نامحرمان قرار گرفته است، حضرت علیه السلام با شدت زخم و عطشانی که دارد درحالی که عزیزانش را از دست داده است، در آن لحظه از حجاب حرم خود غافل نشد و خطاب به حضرت زینب علیه السلام فرمود: «يا اختاه، ارجعی الی القسطة»^۴ خواهرم برگرد به خیمه‌ها؛ چون نخواست زینب علیه السلام جلوی چشم نامحرمان و میان نامحرمان باشد.

۱. ابن شهر آشوب، مناقب آل أبي طالب، ج ۳، ص ۲۱۵.

۲. محمداقصر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۵۱.

۳. موفق بن احمد خوارزمی، مقتل الحسين علیه السلام، ج ۲، ص ۳۸.

۴. جعفر بن ابی‌ابراهیم ابن‌نما حلی، مثير الاحزان، ص ۷۵.

زمانی که بانوان اهل حرم به بالای سر امام حسین علیه السلام در گودی قتلگاه آمدند، امام علیه السلام فرمود: «برگردید تا مبادا دشمن صدای گریه شما را بشنوند و نامحرم شما را ببیند». امام حسین علیه السلام خطاب به اهل حرم فرمود: «أَنْظُرْنَ إِذَا أَنَا قُتِلْتُ فَلَا تَشْفِقَنَّ عَلَيَّ جَبِيًّا وَلَا تَحْمِشَنَّ عَلَيَّ وَجْهًا؛^۱ مراقب باشید که وقتی من کشته شدم، گریبان خود را چاک مدهید و صورت خویش را مخرائید».

۷. درخواست ملزومات حجاب

اهمیت عفاف و حجاب برای اهل بیت علیهم السلام چنان اهمیت داشت که بعد از غارت خیام از عمرسعد فقط لوازم حجاب را درخواستند: «وَسَأَلَتْهُ النَّسْوَةُ لِيَسْتَرْجِعَ مَا أَخَذَ مِنْهُنَّ لِيَسْتَرْزَنَ بِهِ...؛^۲ پس از روز عاشورا و اسارت زنان خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله، آنان از عمرسعد خواستند تا آنچه از ایشان گرفته شده است، بازگردانده شود تا خود را با آن بپوشانند؛ اما این خواسته اثری نداشت. ابن سعد با اسیران حرکت کرد... و هنگامی که به کوفه نزدیک شدند، اهالی آنجا برای تماشای آنان آمدند. زنی از کوفیان بر بالای بام آمد و پرسید: «مِنْ أَيِ الْأَسَارِيِّ أَنْتُنَّ؟^۳ شما از کدام اسیران هستید؟» گفتند: «نَحْنُ أَسَارِي آلِ مُحَمَّدٍ؛ ما اسیران خاندان محمدیم». آن زن از بام پایین آمد و چادر و پیراهن و مقنعه جمع کرد و به آنان داد تا خود را بپوشانند. آری، زنان عاشورایی برای حفظ کرامت و شخصیت خود پوشش را بر همه چیز مقدم داشتند.

۸. نهیب ام کلثوم به نامحرمان

پاسدار عفت و پاکی منم   با حیا در چادر خاکی منم
من حیا را مرزرداری کرده‌ام   بانوان را جمله یاری کرده‌ام

ام کلثوم دختر امیرالمؤمنین علیه السلام که زنی با فصاحت و بلیغ و سخنور بود و در مدت اسارت پیوسته با سخنانش ستم حکام را افشا می کرد، وقتی کاروان اسرا را به کوفه وارد کردند، در جمع انبوه حاضران به سخن پرداخت و آنان را به دلیل سستی و کوتاهی در یاری امام حسین علیه السلام نکوهش کرد. در بدو ورود به کوفه، مردم به تماشای آنان گرد آمده بودند. ام کلثوم بر سر آنان فریاد

۱. ابن اعثم کوفی، الفتوح، ج ۵ ص ۸۴؛ موفق بن احمد خوارزمی، مقتل الحسین علیه السلام، ج ۱، ص ۲۳۸.

۲. شیخ عباس قمی، نفس المهموم، ج ۱، ص ۳۴۶.

۳. جعفر بن ابراهیم ابن نما حلی، مثير الأحزان، ص ۸۵.

کشید: «یا أَهْلَ الْكُوفَةِ، أَمَا تَسْتَحْيُونَ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْ تَنْظُرُوا إِلَى حَرَمِ النَّبِيِّ؛^۱ ای مردم کوفه، آیا از خدا و رسول حیا نمی‌کنید از اینکه به حرم و دودمان پیامبر نگاه می‌کنید؟».

۹. هزینه مادی برای حفظ حجاب

حجاب و عفاف چنان مهم بود که در گزارشی از ورود اسرای کربلا به شام آمده است بنا به تقاضای حضرت سکینه خاتون دختر امام حسین علیه السلام از یکی از اصحاب اهل بیت علیهم السلام وی مبلغ کلانی را پرداخت تا با تغییر در کاروان، نگاه نامحرمان از بانوان اهل بیت علیهم السلام دور شود. سهل بن سعد ساعدی^۲ وقتی اسیران را شناخت که از دودمان پیامبرند، جلورفت و از یکی از آنان پرسید: تو کیستی؟ گفت: سکینه، دختر امام حسین علیه السلام. پرسید: آیا کاری و حاجتی داری که من برایتان انجام دهم؛ من سهل ساعدی، صحابی جدت رسول خدایم. سکینه فرمود: «یا سعد قل لصاحب هذا الرأس أن يقدم الرأس أمامنا حتى يشتغل الناس بالنظر إليه ولا ينظروا إلى حرم رسول الله صلى الله عليه وآله»^۳ به نيزه داری که این سر را می‌برد، بگو جلوتر از ما حرکت کند تا مردم به نگاه کردن آن مشغول شوند و به حرم رسول الله صلى الله عليه وآله چشم ندوزند». سهل به سرعت رفت و چهارصد دینار طلا به نيزه‌دار داد و او هم سر مطهر را از زنان دور برد.^۴

۱۰. گزارش‌های دیگر

با مروری به تاریخ کربلا و متن مقاتل و منابع، غیرت مردان عاشورایی و اصرار بانوان حرم برای حجاب در مقابل نامحرمان در جای‌جای گزارش‌های کربلایی به‌روشنی دیده می‌شود که برخی از آنها عبارت‌اند از:

الف) دفاع بانویی غیور از ناموس آل الله در غارت خیام؛^۵

ب) زیورآلات فدای حیا و عفت؛^۶

۱. مقرر، مقتل الحسین علیه السلام، ص ۴۰۰.

۲. سهل بن سعد ساعدی، از صحابه رسول خدا صلى الله عليه وآله و یاران امام علی علیه السلام.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۱۲۷.

۴. همان.

۵. یا آل بکر اُتْسَلَبُ بِنَاتُ رَسُولِ اللَّهِ! لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ، يَأْتَارَاتُ رَسُولِ اللَّهِ (محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج

۴۵، ص ۵۸).

۶. احمد بن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج ۳، ص ۲۰۴.

- ج) نگرانی دختر امام حسین علیه السلام از حجاب هنگام غارت خیام؛^۱
د) دستور امام سجاد علیه السلام به بانوان حرم در کربلا؛^۲
ه) تنها درخواست بانوان در عصر عاشورا؛^۳
و) مقاومت برای حجاب در غارت خیام؛^۴
ز) عفاف زینب در مجلس ابن زیاد.^۵

کتاب‌نامه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، أمالی، قم: نشر بعثت.
۲. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل أبي طالب، قم: المكتبة الحيدرية، ۱۴۳۲ ق.
۳. ابن نما حلی، جعفر بن ابی ابراهیم، مثير الأحزان، قم: نشر مدرسة الإمام المهدي علیه السلام.
۴. بخاری، محمد بن اسماعیل، صحيح البخاری، تحقیق: محمد زهیر بن ناصر الناصر، بیروت: دار طوق النجاة، ۱۴۲۲ ق.
۵. خوانساری، آقا جمال، شرح غرر الحکم و دُرر الکلم، تهران: نشر دانشگاه، ۱۳۶۶ ش.
۶. سید بن طاووس، علی بن موسی، الملهوف علی قتلی الطفوف، المحقق: الشیخ فارس تبریزیان، تهران: دار الاسوه، ۱۴۱۷ ق.
۷. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج اول، قم: دار الحدیث، ۱۴۲۹ ق.
۸. گروهی از نویسندگان، موسوعة کلمات الامام حسین علیه السلام، قم: معهد تحقیقات باقر العلوم علیه السلام، [بی تا].
۹. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج دوم، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.

-
۱. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۶۰ - ۶۱.
  ۲. هنگام غارت خیمه‌ها، حضرت زینب علیها السلام در برابر هجوم نامحرمان بنی امیه برای حفظ حرم از نامحرم، از امام سجاد علیه السلام چاره خواست؛ حضرت امام سجاد علیه السلام برای اینکه اهل بیت علیهم السلام را از دست و نگاه نامحرم مصون نگه دارد، فرمود: عمه جان به خانم‌ها بگو: «علیکن بالفرار: بر شماست که در صحرا پراکنده شوید».
  ۳. شیخ مفید، الارشاد، ج ۲، ص ۱۱۲ - ۱۱۳.
  ۴. «ثم اشتغلوا بنهب عيال الحسين و نسائه...» (جعفر بن ابراهیم ابن نما حلی، مثير الأحزان، ص ۷۷)؛ «تَسَابَقَ الْقَوْمُ عَلَى نَهْبِ بُيُوتِ آلِ الرَّسُولِ...» (سید بن طاووس، اللهوف علی قتلی الطفوف، ص ۱۳۲)؛ «و كانت سكينه تستر وجهها بزندها...» (اسماعیل انصاری زنجانی، الموسوعة الكبرى عن فاطمة الزهراء علیها السلام، ج ۷، ص ۳۲۲)؛ «... فقال لها: و ما يبكيك؟ قالت: كيف لا تبكي من ليس لها ستر تستر وجهها...» (اسماعیل انصاری زنجانی، الموسوعة الكبرى عن فاطمة الزهراء علیها السلام، ج ۷، ص ۳۲۲).
  ۵. سید نورالدین جزایری، خصائص زینبیه، ص ۱۵۶.